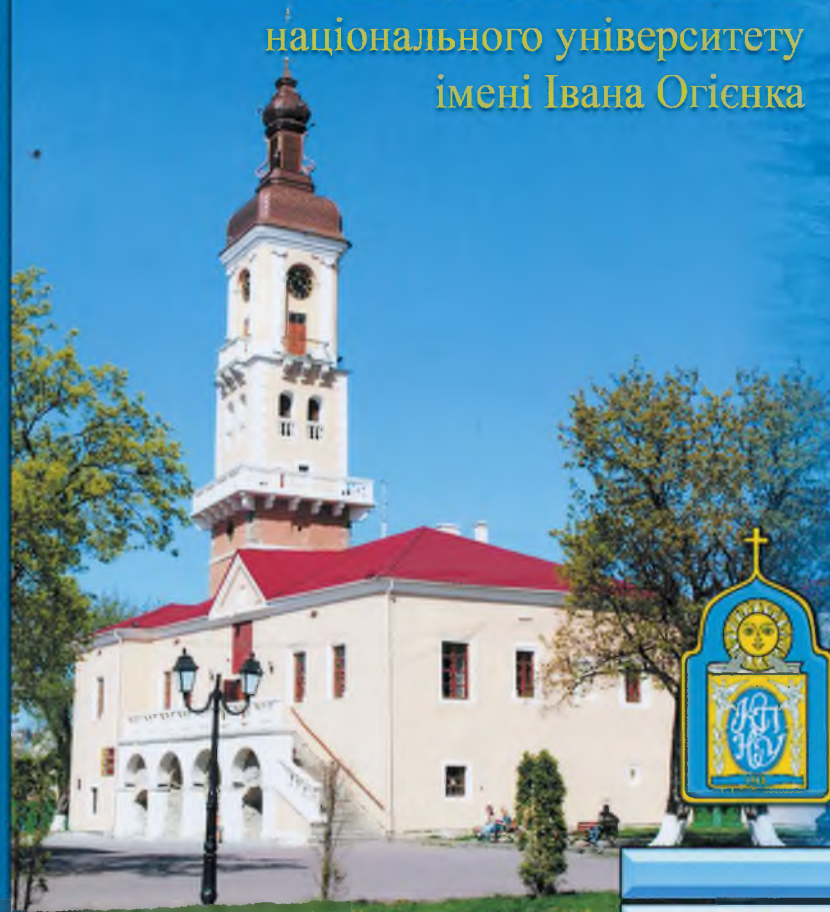

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка

серія соціально-педагогічна

32

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

З Б І Р Н И К

**НАУКОВИХ ПРАЦЬ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА**

Серія соціально-педагогічна

Випуск 32

**Кам'янець-Подільський
«Медобори-2006»
2019**

УДК: 378.4(477.43):376.1(082)
ББК: 74.58(4 Укр)
3-43

Рецензенти:

Вайнола Р.Х. – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова;
Михайлишин Г.Й. – доктор філософських наук, проректор з науково-педагогічної роботи, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;
Петрочко Ж.В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Інституту людини Київського університету Бориса Грінченка.

Редакційна колегія:

Атаманчук П.С., доктор педагогічних наук, професор; **Бондар В.І.**, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України; **Вайнола Р.Х.**, доктор педагогічних наук, професор; **Вержиковська О.М.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Коган О.В.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Кучинська І.О.**, доктор педагогічних наук, професор; **Мельник Л.П.**, кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальний редактор); **Мендерський В.В.**, доктор педагогічних наук, професор; **Миронова С.П.**, доктор педагогічних наук, професор; **Опалюк О.М.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Рудевич І.Л.**, кандидат психологічних наук, доцент; **Співак В.І.**, кандидат психологічних наук, доцент.

*Друкується за ухвалою Вченої ради
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол №4 від 25 квітня 2019 року)*

З-41 Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. Л.П. Мельник, В.І. Співака. – Вип. XXXII. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2019. – 202 с.

ISSN 2309-8341

До збірника увійшли наукові праці фахівців з соціальної роботи, в яких проаналізовано історичні етапи її розвитку, основи практичної психології в системі соціальної роботи, використання знань з корекційної педагогіки та спеціальної психології при здійсненні професійної діяльності соціальними працівниками.

Адресується науковцям, практикам, студентам, які навчаються за спеціальностями «Соціальна робота», «Соціальна допомога», «Соціальне забезпечення» та всім, кому не байдужа доля підростаючого покоління.

ISSN 2309-8341

Наказом Міністерства освіти і науки України № 1021 від 07.10.2015 р. «Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Серія соціально-педагогічна» включено до переліку наукових фахових видань України.

УДК: 378.4(477.43):376.1(082)
ББК: 74.58(4 Укр)

© Автори статей, 2019
© «Медобори-2006», 2019

ЗМІСТ

Бегас Л. Д. Історичні аспекти розвитку соціальної педагогіки як науки, її предмет, мета, завдання та особистість соціального педагога...	5
Бікус О. О. Історико-соціальні контексти формування системи соціальної роботи у Німеччині.....	17
Вержиковська О. М. Особливості психологічного вивчення дітей із ЗПР в інклюзивних закладах.....	30
Гаврилюк Л. П., Куб'як Н. І. Виховання толерантності особистості як запорука попередження проявів ксенофобії у суспільстві.....	40
Гевчук Н. С., Дідик Н. М. Соціальна профілактика булінгу в закладах освіти.....	54
Голова Н. І. Соціальний захист та обслуговування осіб з особливими потребами на прикладі розвинутих країн світу.....	63
Гудзь Т. О. Соціально-психологічна реабілітація українських ветеранів....	74
Дідик Н. М., Троцьковець М. Р. Зміст соціальної реабілітації осіб з інвалідністю в закладах різного типу.....	86
Дубич К. В., Данилюк К. В. Сучасний стан реформування системи соціальних послуг в Україні	98
Медіна Т. В., Яремчук С. С. Поінформованість та поведінкові настанови населення Чернівецької області щодо пенсійної реформи (на матеріалах емпіричного дослідження).....	109

Миронова С. П., Матвєєва М. П.

Особистість підлітка з інтелектуальним порушенням як суб'єкта соціально-психологічного супроводу інклюзивного навчання..... 126

Опалюк О. М., Ковальчук Я. Л.

Особливості соціально-профілактичної роботи щодо жорстокого поводження з дітьми..... 138

Сербалюк Ю. В.

Соціальний захист з боку владних структур у другій половині XIX – на початку XX ст. в Україні..... 148

Співак Я. О.

Змістовні компоненти соціально-правової компетентності фахівців із соціального захисту прав молоді..... 160

Тимчук Л. І.

Роль освіти дорослих у подоланні неписьменності населення: досвід 20-30-х років XX століття..... 170

Ярошенко А. А., Семигіна Т. В.

Розпізнати нерівність: гендерний аналіз навчальних матеріалів у соціальній роботі..... 183

УДК 376.

Л. Д. Бегас

begasld@ukr.net

ORCID ID 0000-0003-3533-6789

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК НАУКИ, ЇЇ ПРЕДМЕТ, МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ОСОБИСТІТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Бегас Л. Д. Історичні аспекти розвитку соціальної педагогіки як науки, її предмет, мета, завдання та особистість соціального педагога. В даній статті ми розкриваємо основу історичних аспектів соціального педагога. Зокрема починаємо прослідковувати цю паралель йдучи від первісного часу і простежуючи цю проблему в сьогоденні.

Становлення інформаційних технологій, що глобалізує культуру людини, зумовлює активізацію механізмів, зокрема педагогічних для врегулювання цих процесів заради мирного світового існування та культурного розвитку кожного народу. Виокремлення соціальної педагогіки як науки свідчить про необхідність дослідження та зміцнення соціальної згуртованості саме виховними засобами в умовах демократії, підсилення індивідуалізаційних аспектів у ньому. Проте на сьогоднішній день потребується оновлення самої соціальної педагогіки відповідно до особливостей інформаційної доби. Об'єктивність визначення перспектив соціальної педагогіки вимагає виявлення її сутності та специфіки соціального виховання через історико-культурний аналіз розвитку соціальної галузі педагогіки.

Особливого значення набуває соціальна педагогіка для України, де процеси входження в інформаційне суспільство ускладнюються процесом переходу від авторитарної до демократичної, правової культури.

Також у дослідженні описується поняття соціальної педагогіки та різні підходи щодо терміну. У статті дається предмет, мета та завдання соціальної педагогіки.

Ключові слова: соціальна педагогіка, дидактика, соціум, адаптація, гуманізація, особистість, соціальний фактор

Бегас Л. Д. Исторические аспекты развития социальной педагогики как науки, ее предмет, цель, задачи и личность социального педагога. В данной статье мы раскрываем основу исторических аспектов. Поэтому и начинаем проследивать эту параллель уходя от первобытного времени и прослеживая эту проблему до нашего времени.

Становление информационных технологий, что глобализирует культуру человека, предопределяет активизацию механизмов, в частности педагогических для урегулирования этих процессов ради мирного мирового существования и культурного развития каждого народа. Выделение социальной педагогики как науки свидетельствует о необходимости исследования и укрепления социальной сплоченности именно воспитательными средствами в условиях демократии, усиления индивидуализационных аспектов в нем. Однако на сегодняшний день требуется обновление самой социальной педагогики в соответствии с особенностями информационной эпохи. Объективность определения перспектив социальной педагогики требует выявления его сущности и специфики социального воспитания через историко-культурный анализ развития социальной отрасли педагогики.

Особое значение приобретает социальная педагогика для Украины, где процессы вхождения в информационное общество осложняются процессом перехода от авторитарной к демократической, правовой культуры.

Также в исследовании описывается понятие социальной педагогики и различные подходы к сроку. В статье дается предмет, цель и задачи социальной педагогики.

Ключевые слова: социальная педагогика, дидактика, социум, адаптация, гуманизация, личность, социальный фактор

Становлення інформаційних технологій, що глобалізує культуру людини, зумовлює активізацію механізмів, зокрема педагогічних для врегулювання цих процесів заради мирного світового існування та культурного розвитку кожного народу. Виокремлення соціальної педагогіки як науки свідчить про необхідність дослідження та зміцнення соціальної згуртованості саме виховними засобами в умовах демократії, підсилення індивідуалізаційних аспектів у ньому. Проте на сьогоднішній день потребується оновлення самої соціальної педагогіки відповідно до

особливостей інформаційної доби. Об'єктивність визначення перспектив соціальної педагогіки вимагає виявлення її сутності та специфіки соціального виховання через історико-культурний аналіз розвитку соціальної галузі педагогіки.

Особливого значення набуває соціальна педагогіка для України, де процеси входження в інформаційне суспільство ускладнюються процесом переходу від авторитарної до демократичної, правової культури.

Зазначимо, що **соціальна педагогіка** – це наука про соціально-педагогічні механізми становлення особистості в соціумі. Джерелами соціальної педагогіки є результати досліджень багатьох наук, які вивчають розвиток особистості: філософія, психологія, соціологія, етика, етнографія, історія і інші. Важливим питанням у розвитку соціальної педагогіки виступає питання співвідношення між соціальною педагогікою і соціальною роботою.

У сучасній педагогічній науці розрізняють наступні підходи до відповіді на це питання:

- соціальна педагогіка розглядається як складова частина соціальної роботи. Так, у США і ряді країн Європи не існує професії "соціальний педагог". Тут соціальна робота розглядається як професійна діяльність з надання індивідам, групам допомоги з метою посилення, або повернення їм здатності нормального соціального функціонування;

- соціальна педагогіка виступає більш загальною і містить соціальну роботу як складову. Наприклад у Німеччині в багатьох землях існує професія "соціальний педагог", яка передбачає надання освітньої та виховної допомоги;

- соціальна педагогіка і соціальна робота співіснують як дві самостійні але суміжні дисципліни [5].

Предметом соціальної педагогіки є дослідження, організація та керівництво впливами соціального середовища на формування духовності людини, групи, суспільства в цілому предметом соціальної педагогіки є формування людини в соціумі:

- формування самостійно діючої, моральної, гармонійної особистості, яка відповідає за вибір життєвого шляху, творчу реалізацію своїх здібностей у найрізноманітніших сферах (людина-людина, людина-праця, людина-природа, людина-суспільство, людина-сім'я, людина-здоров'я, людина-час, людина-моральність);

- адаптація людини до соціокультурного середовища і середовища до людини;

- виховно-освітня допомога соціальному становленню особистості, підтримка незахищеної особистості;

- сприяння в критичних і екстремальних ситуаціях розвитку життєвих цінностей і відносин особистості [3].

Метою соціальної педагогіки є створення у соціумі умов для позитивного розвитку особистості, цілеспрямована гуманізація між-та надособових стосунків у суспільстві, гармонізація духовної та матеріальної структур в соціумі [2].

Основні завдання соціальної педагогіки:

1. Самостійне дослідження та узагальнення досягнень дотичних наук щодо процесу соціального формування особистості, групи, суспільства.

2. Створення умов в соціумі для духовного становлення, розвитку та реалізації в соціумі людини, групи, суспільства.

3. Організація гуманної, демократичної системи соціального виховання в суспільстві.

4. Розробка механізмів регуляції та корекції ставлення:

- а) особистості до себе, іншої особистості, групи, суспільства, природи;

- б) групи до особистості, суспільства, природи;

- в) суспільства до особистості, групи, природи.

5. Дослідження перспектив розвитку соціальної педагогіки в нашій країні та за кордоном [1].

Таким чином, **всі функції соціальної педагогіки можна поділити на три групи:**

- а) виховна;

- б) соціально-правова;

- в) соціально-реабілітаційна [6].

Соціальна педагогіка виділилася з педагогіки порівняно нещодавно. Та й сама педагогіка стала самостійною наукою тільки в XVII ст. Пов'язана це подія з ім'ям видатного чеського педагога Яна Амоса Коменського і його геніальним твором "Велика дидактика", в якому було визначено предмет дослідження педагогічної науки.

Разом з тим історія соціальної педагогіки сягає своїм корінням у глибоку давнину, тому що, не будучи самостійною наукою, педагогіка протягом багатьох століть розвивалася в рамках філософії, яка з давніх часів була відома як наука, що займається дослідженням проблем ролі і місця людини у світі, сенсу життя,

значення культури і релігії в моральному становленні особистості і т.п.

Тому не випадково вчені, які займаються дослідженням історії соціальної педагогіки, знаходять її витoki і передумови у творах великих мислителів філософії, в трактатах класиків педагогіки всіх часів і народів, в широкій палітрі досвіду народної педагогіки. І сьогодні одні автори вивчають проблеми соціальної педагогіки з позицій соціальної філософії, соціології, інші - з позицій народної педагогіки, а треті - з позицій практики соціальної роботи.

Якщо розглядати соціальну педагогіку таким чином, то в її розвитку можна виділити ряд періодів.

Перший, початковий період, який тривав з найдавніших часів аж до XVII ст., Пов'язаний з осмисленням практики виховання і формуванням педагогічної та соціально-педагогічної думки [3].

У цей період відбувається становлення виховання як соціального явища, його перетворення з стихійної дії в усвідомлену діяльність, виникають різні теорії виховання.

Перехід від первіснообщинного ладу до рабовласницького, а потім до феодального, зародження капіталістичних відносин висували свої проблеми виховання, а значить, і захисту дітей та підлітків.

Виховання підростаючого покоління існувало на найперших етапах розвитку цивілізації. Перші прийоми виховання, елементи народної педагогіки дійшли до нашого часу з найдавніших часів. Ще в "Книзі Пророцтв" згадується про жрецьких школах народів Майя, про сімейне виховання в Стародавньому Китаї відомо з філософії Конфуція. Ідеальний чоловік для Конфуція (близько 551-479 до н.е.) повинен був узгоджувати свою поведінку з вимогами суспільства. Його принцип "чого не бажаєш собі - не роби іншим" був основою виховання. Він вперше розробив концепцію ідеальної людини і виховання дитини в сім'ї: шануй батьків, що не кидай і будь шанобливий, не виражає досади на них [4].

У стародавньому світі зароджуються ідеї і навіть традиції обліку соціальних факторів у процесі навчання і виховання членів суспільства.

У V ст. до н.е. **Демокріт** (близько 460-370 до н.е.) говорив про залежність виховання від суспільних умов. Він виділяв як головне у вихованні знання природи людини. В основі його природосообразного виховання повинен бути праця. Демокріт

вважав, що головне не кількість отриманих знань, а виховання інтелекту.

Ідеї Демокріта вплинули на погляди вчених-софістів (V- IV до н.е.). Найбільшим представником філософії софістів був [5].

Сократ (близько 469-399 до н.е.), суть педагогічних суджень якого становить тезу про те, що головною серед життєвих цілей повинно бути моральне самовдосконалення. Основним завданням наставника Сократ вважав пробудження потужних душевних сил учня, реалізація його внутрішнього потенціалу.

Великий імпульс у розвитку ідеї гармонійного розвитку особистості йде від **Платона** (близько 427-347 до н.е.). Платон вважав виховання умовою розвитку людини від народження до смерті, а також пов'язував долю суспільства з освітньо-виховним розвитком усіх її громадян. Його ідея виховання дітей у державних виховних будинках і регулювання державою дітонародження знайшла своє відображення в житті багатьох поколінь. Він відкрив зв'язки між вихованням і суспільним устроєм. Платон робить спробу об'єднати гідності спартанського і афінського виховання і навчання. Програма подібного навчання була призначена лише для вільних громадян суспільства і заклала основу соціального навчання.

Найближчий учень Платона **Аристотель** (близько 384-322 до н.е.) у своїх педагогічних працях розвинув ідеї вчителя, але разом з тим багато в чому зайняв протилежну точку зору. Він висунув ідею єдності фізичного, розумового і морального розвитку людини. Від нього вчені сприйняли ідею розвитку здібностей людини, закладених природою, - основної мети виховання.

Певний внесок в ідею соціального виховання вніс відомий грецький філософ-неоплатоник **Квінтіліан** (близько 35-96 н.е.). У своєму педагогічному творі "Про виховання оратора" він зазначав, що умови сімейного життя, включаючи мовне спілкування всередині сім'ї, впливають на людину в цілому і на ораторські здібності особливо. У своєму трактаті "Про домашньому вихованні хлопчика" він стверджував: "Щоб досягти хороших результатів, необхідно з'єднати природну доброту людини і виховання". Метою виховання він бачив у підготовці молодого людини до виконання його громадянських обов'язків [1].

Ідеологи раннього християнства **Тертуліан** (близько 160-222) і **Августин** (354-430) інакше, ніж представники Античної думки, трактували сутність людини і її виховання.

Якщо однією з основних ідей Античності був постулат "Що корисно для людини, то має бути зроблено", то християнське вчення виходило з іншого імперативу - "Що справедливо, то повинно бути зроблено".

Томас Мор (1478-1535) у книзі "Утопія" і **Томмазо Кампанелла** (1568-1639) у книзі "Місто сонця" виступають з ідеями бессловного виховання, а панівної цінністю проголошується життя у всьому її різноманітті.

В епоху Відродження італійський гуманіст **Вітторіно так Фельтре** (1378-1446) вважав, що найкращий шлях виховання - освоєння класичної греко-римської культури. В якості зразка педагогічних ідей розглядалися ідеї Квінтіліана.

Еразм Роттердамський (1469-1536) в своїй головній праці "Про початкове виховання дітей" висунув принцип активності виховання (вроджені здібності можуть бути реалізовані лише через напружену працю).

Франсуа Рабле (1494-1553), викриваючи недоліки середньовічного виховання і навчання, одночасно малював ідеал гуманістичного виховання, в центрі якого духовний і тілесний розвиток особистості.

Мішель Монтень (1533-1592) в своїй основній праці "Досліди" розглядає людину як вищу цінність.

Таким чином, перший період становлення соціально-педагогічної ідеї пов'язаний з виділенням з виховання його соціального компоненту.

Другий, ранній період становлення соціальної педагогіки (XVII- XVIII ст.) Характеризується розвитком провідних ідей і наукових концепцій соціальної педагогіки, становленням її як значимого аспекту (галузі) педагогічного знання.

В цей період соціальна педагогіка розвивається в тісному зв'язку з соціальними ідеями суспільним укладом.

Визначні педагоги не тільки висловлюють ті чи інші ідеї, але й реалізують їх на практиці, використовуючи ресурси суспільства, створюючи притулки для дітей-сиріт і безпритульних, дитячі садки, школи та інші заклади для дітей з різними проблемами. В якості найбільш значущих чинників суспільного розвитку стають концепції прагматичного виховання.

Науковий підхід педагогіки до проблеми навчання і виховання починається з **Яна Амоса Коменського** (1592-1670) і його книги

"Велика дидактика", в якій вперше були сформовані принципи, методи і форми навчання. Його заслужено називають батьком сучасної педагогіки. "Велика дидактика", що вийшла у м Амстердамі в 1654 р, - одна з перших науково-педагогічних книг. Я. А. Коменський закликає збагачувати свідомість дитини, знайомлячи з предметами і явищами чуттєво сприйманого світу (соціуму) [3].

Концепція прагматичного виховання **Джона Локка** (1632-1704) викладається в книзі "Думки про виховання" у вигляді програми виховання і навчання майбутнього джентльмена, зміст якої носить реальний характер і полегшує молодій людині входження в життя. Він стверджував, що людське знання є наслідком зовнішнього чуттєвого досвіду. За теорією Дж. Локка, у людини немає вроджених уявлень та ідей.

Кінцеву мету виховання Дж. Локк бачив у забезпеченні здорового духу в здоровому тілі. Він був переконаний в доцільності соціальної детермінації шкільної освіти.

Жан-Жак Руссо (1712-1778) ставив виховною метою вирости не суддю, солдата, священика, а людину. Центральний пункт педагогічних поглядів Ж.-Ж. Руссо є природне виховання. В головній педагогічній праці під назвою "Еміль" він висунув ідею *вільного виховання*. За Ж.-Ж. Руссо, на людину діють три фактори: природа, люди, суспільство. Складовою частиною природного виховання є *негативне виховання*. Він фактично заклав основи змісту соціального виховання.

Соціалісти-утопісти (Роберт Оуен (1771- 1858), **Анрі Сен-Сімон** (1760-1825), **Шарль Фур'є** (1772-1837) висунули як ідеал виховання формування всебічно розвиненої особистості, для становлення якої необхідно поєднання навчання з продуктивною працею і загальне, рівну освіту [8].

Таким чином, ранній період становлення соціальної педагогіки характеризується формуванням передумов для розуміння сутності соціального виховання, пошуком ресурсів і можливостей розвитку людини через навчання і виховання. З вдосконаленням суспільного устрою помітно виділялася роль суспільства у розвитку людини. Поява ідеї вільного виховання фактично означало надання людині свободи вибору в своєму вдосконаленні в певному соціальному середовищі і вільний обіг з її можливостями та ресурсами для самореалізації особистості. Важливою складовою розвитку людини стає суспільство з його ресурсами і можливостями.

Третій, вихідний період розвитку соціальної педагогіки як науки (середина XIX - середина XX ст.). Цей період пов'язаний з епохою Просвітництва. У цей час у свідомості суспільства стверджується думка про те, що навчання і виховання є творчо-утворюючим чинником суспільства, а людина повинна бути метою, а не засобом розвитку суспільства. Відправним пунктом концентрації ідей соціальної педагогіки як науки з'явилася Німеччина [8].

На соціально-педагогічну теорію і практику європейських країн вплинули праці **Йоганна Генріха Песталоцці** (1746-1827), **Йоганна Гербарта** (1776-1841), **Фрідріха Дистервега** (1790-1866) та **Пауля Наторпа** (1854-1924).

Вперше термін "соціальна педагогіка" ввів в дискусію про виховання німецький філософ і педагог **Карл Магер** (1810-1855).

З моменту виникнення цього поняття до теперішнього часу в німецькій літературі простежуються два його різні трактування, що визначають різні підходи в розвитку цієї галузі наукового знання.

Згідно з першою трактуванні, соціальна педагогіка має щось спільне із соціальним аспектом виховання (К. Магер, П. Наторп). Мова йде про *соціальному аспекті виховання*.

Згідно з другою – вона виступає як *педагогічна допомога* в певних соціальних умовах, ситуаціях (Ф. Дистервег). Тут підкреслять педагогічний аспект суспільного розвитку.

У словосполученні "соціальна педагогіка" і Ф. Дистервег, і П. Наторп відображали педагогічні погляди і практичну діяльність педагогів різних країн і народів. Одне, що їх об'єднувало, так це соціальний аспект, що мав місце і в першому, і в другому підходах.

До представників першого напряму ставилися К. Магер, П. Наторп, Е. Борнеманн, Ф. Шліпер, Д. Пегелер та ін. [7].

Проте з часів К. Магера у розвитку соціальної педагогіки розглядаються передумови, методи і засоби виховання людини в суспільстві, для суспільства, через суспільство.

У той же час, в подальшому, відомий німецький філософ П. Наторп розвинув соціальний аспект виховання в соціальній педагогіці і розглядав соціальну педагогіку як частина загальної педагогіки, як найважливіший інструмент соціалізації [1].

Він висунув ідею інтеграції виховних сил суспільства з метою поширення культури і освіти в народі, тобто фактично заявив про виховних можливостях соціуму в сучасному його розумінні.

Другий напрямок у поглядах на сутність соціальної педагогіки представляли: Ф. Дистервег, та його послідовники Г. Нуль, Г. Боймер, К. Молленгауер та ін.

Як відомо, у другій половині XIX ст. "батько німецьких вчителів" Ф. Дистервег запропонував словосполучення "соціальна педагогіка" для позначення педагогічної діяльності із знедоленими і безпритульними дітьми, як прийнято говорити зараз, правопорушень неповнолітніх. Однак при всьому цьому він не дійшов до повного розуміння соціальної сутності і тому його погляди були орієнтовані на утриманні дозволу поточних проблем.

Герман Нуль (1879-1960), послідовник Ф. Дістервега, бачив завдання соціальної педагогіки екстреної допомоги, яка необхідна в тому випадку, якщо сім'я і школа не можуть реалізувати з яких-небудь причин свої функції. Ідея Г. Нуля, у порівнянні з П. Наторпом, виглядала набагато переконливіше, конкретніше і практичніше.

Його ідеї знайшли відображення в прийнятому в 1922 р законі про благодійну діяльність молоді - це був перший державний документ у Німеччині, який регулював виховання молоді поза школою [4].

З тих пір соціальна педагогіка стала на практиці педагогікою екстрених випадків, яка з часом перетворилася на соціально-педагогічну діяльність і повинна була заповнювати існуючі в сім'ї та школі проблеми по вихованню молоді.

Гертруда Боймер (1873-1954) вважала соціальну педагогіку не принципом, а складовою частиною педагогіки. Все, що не відноситься до виховання в сім'ї та школі, є проблема соціальної педагогіки.

Клаус Молленгауер (1881-1958), розвиваючи поняття безпритульності, зазначав, що якщо окремих суспільний інститут не в змозі вирішити проблеми дитини, то виникає необхідність створення третього простору виховання (крім сім'ї і школи) - державної допомоги. При цьому соціальна педагогіка, вважав він, повинна мати справу не з передачею культурного змісту, а виключно з вирішенням проблем, що виникають у процесі розвитку і включення в суспільство підростаючого покоління.

У 1960-і рр. цей напрям остаточно складається і обґрунтовує свої позиції - теоретичне осмислення і обґрунтування соціального виховання як допомоги дітям, які вчинили правопорушення; позашкільна робота за місцем проживання; виховна робота в

будинках дитини, дитячих школах, школах-інтернатах та інших установах.

Оскільки соціальна педагогіка являє собою відкриття, насамперед, німецької науки в історії розвитку педагогіки, зробимо короткий екскурс в історію розвитку соціальної педагогіки в Німеччині, яка налічує понад 100 років і тісно пов'язана з історією соціального, економічного та політичного розвитку країни [9].

Слід зазначити, що в Німеччині, поряд з соціальною педагогікою, протягом XX ст. активно розвивається соціальна робота як самостійна галузь знання і практичної діяльності.

Однак професійна діяльність соціальних педагогів та соціальних працівників у Німеччині має багато спільного, тому в даний час вона регулюється єдиним стандартом, в якому назви цих фахівців вживаються як синоніми: *соціальний працівник / соціальний педагог*.

Вони виконують в суспільстві такі функції: виховну, інформаційну, консультативну, підтримки, допомоги, організації, захисту та представлення інтересів клієнта. У той же час в їх діяльності є й відмінності. Головне з них полягає в тому, що традиційними адресатами соціальної педагогіки є діти та молодь; вона концентрує свою увагу на допомозі у вихованні та освіті.

На сучасному етапі суспільного розвитку в світі спостерігається новий виток швидкого зростання ролі соціальної педагогіки.

Розробка нової моделі сучасної гуманної та високоефективної освітньої системи пред'являє до педагогічній науці підвищені вимоги. У зв'язку зі зростанням ролі науки, наукового пізнання значно розширюються і функції педагогіки як науки. Сьогодні педагогіка все більше інтегрується з соціологією, психологією, біологічними та антропологічними науками [9].

Бібліографія

1. Азаров, Ю. П. (1989). Семейная педагогика. Москва.
2. *Актуальные проблемы социального воспитания* (1990). Науч.-метод. бюллетень (Спец. выпуск к международному семинару). Москва: Запорожье: Госкомитет СССР. №6.
3. Алмазов, Б. Н. (1988). Профилактика конфликтов в работе с педагогически запущенными учащимися. Москва.
4. Галагузова, М. А. (2000). Социальная педагогика: Курс лекций. Москва, 212-227.

5. Гребенников, И. В. (1991). Основы семейной жизни. Москва.
6. Гурски, С. (1989). Внимание, родители: наркомания. Москва.
7. Социальная педагогика / под ред. М. А. Галагузовой (2000). Москва.
8. Социальная педагогика: учебник и практикум для академического бакалавриата / под общ. ред. В. С. Торохтия (2016). Москва: Юрайт.
9. Турчапинова, Ю. И. (1987). Педагогическая техника и мастерство учителя. Москва.

References

1. Azarov, Yu. P. (1989). Family pedagogy. Moscow. [in Russian].
2. *Actual problems of social education*. (1990). Science.-method. Bulletin (Special. issue to the international seminar). Moscow: Zaporozhye: state Committee of the USSR, 6. [in Russian].
3. Diamonds, B. N. (1988). Prevention of conflicts in the work with the teacher. launched students. Moscow. [in Russian].
4. Galiguzova, M. A. (2000). Social pedagogy: a Course of lectures Moscow, 212-227. [in Russian].
5. Grebennikov, I. V. (1991). Fundamentals of family life. Moscow. [in Russian].
6. Gursky, S. (1989). Attention, parents: drug addiction. Moscow. [in Russian].
7. Social pedagogy edited by Galiguzova, M. A. (2000). Moscow. [in Russian].
8. Social pedagogy: tutorial and workshop for undergraduate academic / under the General editorship of V. S. Torokhtiy. (2016). Moscow: Yurayt Publishing House, [in Russian].
9. Turchinova, Y. I. (1987). Pedagogical technique and skill of the teacher. Moscow. [in Russian].

Begas L. D. Historical aspects of the development of social pedagogy as a science, its subject, purpose, objectives. In this article we reveal the basis of historical aspects. Therefore, we begin to trace this parallel moving away from primitive time and tracing this problem to our time.

The emergence of information technologies, which globalizes human culture, predetermines the activation of mechanisms, in particular pedagogical ones, for the settlement of these processes for the sake of

peaceful world existence and cultural development of each people. Allocation of social pedagogy as a science indicates the need for research and strengthening of social cohesion is educational means in a democracy, strengthening of the aspects of it. However, today it is necessary to update the most social pedagogy in accordance with the peculiarities of the information age. Objectivity of definition of prospects of social pedagogics demands revealing of its essence and specificity of social education through the historical and cultural analysis of development of social branch of pedagogics.

Of particular importance is social pedagogy for Ukraine, where the processes of entering the information society are complicated by the process of transition from authoritarian to democratic, legal culture.

The study also describes the concept of social pedagogy and different approaches to the term. The article gives the subject, purpose and objectives of social pedagogy.

Key words: social pedagogy, didactics, society, adaptacija, humanization, personality, social factors.

Отримано 20.03.2019

УДК 364-78-029:[93/94+3(430)

О. О. Бікус
 oksana-bikus@ukr.net
 ORCID ID 0000-0001-6481-0799

ІСТОРИКО-СОЦІАЛЬНІ КОНТЕКСТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У НІМЕЧЧИНІ

Бікус О. О. Історико-соціальні контексти формування системи соціальної роботи у Німеччині. У статті аналізується вплив історико-соціальних умов на формування і функціонування соціальної роботи у Німеччині. Прослідковується динаміка основних моментів цього впливу на кожному із етапів розвитку країни: від періоду формування людських суспільств, які існували на території нинішньої Німеччини (архаїчні суспільства), до сучасного періоду, зокрема у контексті викликів глобалізаційних та міграційних процесів. Спеціальний акцент зроблено на тих